

### «ՅՈՎՍԷՓ ԱՅՐՆ ՆՈՐԱ»

Նոր\* Կտակարանի՝ վերջին տարիներին կատարված հայերեն թարգմանություններում երբեմն լինում են դեպքեր, երբ թարգմանիչները հումարեն և գրաբար բառերը թարգմանում են ոչ բառացիորեն, որը երբեմն վիճելի է համարվում: Սակայն իրականում բառիմաստի ճիշտ արտահայտումը տեղին լինելու դեպքում ոչ թե քննադատելի է, այլ գովելի, քանի որ կատարվում է գիտակցորեն՝ Սուրբ Գրքի՝ բառերի իմաստին հավատարիմ մնալով:

Քննարկենք Մատթեոսի Ավետարանի Ա գլխի 19 համարի՝ *Յովսէփ այր մորա* կապակցությունը, ուր «*Այր մորա*» արտահայտությունն Ավետարանի հայերեն մոր կատարված թարգմանություններում հանդիպում է հետևյալ ձևերով՝ ա) *մորա մարդը*, բ) *մորա մուսինը*, գ) *մորա մշամածը*: Երբեմն քննադատվում է թարգմանությունների այն տարբերակը, որտեղ օգտագործված է *մշամած* բառը՝ այն պարզ պատճառով, որ գրաբարում *այրը* մախ մշամակում է *մարդ*, *ամուսին*, և աշխարհաբարում անպայմանորեն պետք է *ամուսին* թարգմանվի, քանի որ գրաբար տեքստն էլ, որը թարգմանված է հումարենից, ճշգրտորեն արտացոլում է այս բառի հումարեն իմաստը: Եվ հայերեն թարգմանություններում *մշամած* բառի օգտագործումը հաճախ ընթերցողների կամ քննադատների կողմից համարվում է թարգմանչի կամայականություն կամ սխալ: Բայց *մշամած* բառի օգտագործումն ավելի է համապատասխանում շարադրանքի տրամաբանությանը, քանզի շատ հավանական է, որ Ավետարանիչն ինքն այս բառն օգտագործել է պահպանողի, հովանավորի և մշամածի իմաստով: Այս կարծիքը կարելի է հիմնավորել այն իրողությամբ, որ Սուրբ Գրքում, որտեղ բառերը ևս իրենց իմաստային հատուկ օգտագործումներն ունեն, *այր* և *կին* բառերը միշտ չէ, որ գործածվում են ամուսիններ իմաստով: Աստվածաշնչում՝ հետևյալ հատվածներում, *այր* և *կին* բառերն օգտագործված են այլ իմաստով: «*Ջայրն*, որ լկեաց *զկին* ընկերի իրոյ» (Բ Օրինաց ԻԳ 24): «Եւ ասէ Յակոբ ցԼաբան, Տուր ինձ *զկին* իմ, լցեալ են աւուրք, զի մտից առ մա» (Մանդոց ԻԹ 21): Այստեղ Հակոբի խոսքում *կին* բառը վերաբերում է մորա մշամածին, և այն մույն աշխարհաբար թարգմանությունը<sup>1</sup>, որը Մատթեոսի Ավետարանի Ա 19-ի *այրը* թարգմանել է *մարդ* բառով, այս հատվածում արդեն աշխարհաբարում *կին* բառի իմաստն արտահայտում է *հարսնացու* բառով:

Այս իրողությունն արտացոլվել է մաև Աստվածաշնչի ֆրանսերեն թարգմանություններում, որոնք կատարվել են Ֆրանսիայի Աստվածաշնչային ընկերության կողմից: Թարգմանություններից մեկում<sup>2</sup> *այր* բառը թարգմանված է որպես *մշամած*՝ «Joseph, son

\* Սկիզբը տե՛ս «Էջմիածին», Զ, էջ 33-38:

<sup>1</sup> Աստուածաշունչ մատենաձ Հին և Նոր Կտակարանների, արեւելահայերեն մոր թարգմանութիւն, հրատարակութիւն Հայաստանի Աստուածաշնչային ընկերութեան, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին, 1994:

<sup>2</sup> La Bible, traduction oecuménique, édition intégrale, Paris, 1988.

fiance» իսկ մյուսում<sup>3</sup> որպես ամուսին՝ «Joseph; son proux»: Անգլերեն մի քանի թարգմանություններում այդ բառի իմաստն արտահայտված է *ամուսին* բառով, իսկ որոշ նորագույն թարգմանություններում այս բառն ընդհանրապես դուրս է թողնված և կատարված է ազատ թարգմանություն: Հայաստանի Աստվածաշնչային ընկերության կողմից հրատարակված Նոր Կտակարաններում այդ բառը թարգմանված է՝ մեկում<sup>4</sup> որպես *մարդ*, տարակված Նոր Կտակարաններում այդ բառը թարգմանված է՝ մեկում<sup>5</sup> որպես *մարդ*, ինչպես նշել է գրքի սկզբում, Հայաստանում քրիստոնեության ընդունման 1700-ամյակի առիթով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի և Հայաստանի Աստվածաշնչային ընկերության կողմից նվիրվում է Հայ Եկեղեցու զավակներին, Մատթեոսի Ավետարանի Ա գլխի 19 համարում դարձյալ հանդիպում ենք *Աշանած* բառին:

Այդ բառն *ամուսին* թարգմանելու դեպքում կարող է մահ հակասություն առաջանալ ավետարանական պատումի մեջ, որովհետև հայտնի համարում Հովսեփի մասին խոսվում է որպես Մարիամի Աշանածի, ուստի հաջորդ համարում արդեն այդը չի կարող լիարժեքորեն ամուսին Աշանակել այս բառի բուն իմաստով, այլ, ինչպես արդեն նշել ենք, ավելի հավանական է, որ ավետարանչի կողմից այս բառն օգտագործվել է հովանավոր, պահպանող իմաստով: Այս բացատրությունը կարող է կամայական թվալ, սակայն բացի Սուրբ Գրքում այդ և *կին* բառերի ոչ ամուսիններ իմաստով օգտագործման փաստից, բերենք մահ եկեղեցական մեծագույն հեղինակություններից մեկի՝ Սուրբ Եփրեմ Ասորու կարծիքն այս մասին, որն արտահայտվել է նրա՝ «Չորս Ավետարանների մեկնության» մեջ:

Նախ պետք է նշել, որ Եփրեմ Ասորին Ավետարանի իր մեկնության շարադրման ընթացքում հետևել է ոչ թե մի ավետարանչի, այլ իր առջև ունեցել է ավետարանական տեքստերի մի ժողովածու՝ կազմված ըստ չորս ավետարանիչների: Դա այն մույն ժողովածուն է, որը կազմվել է երկրորդ դարի եկեղեցական հեղինակ Տատիանոսի<sup>6</sup> կողմից, մեծ տարածում ունեցել Սիրիայում և հայտնի է «Դիափոսաբոն» անունով:

Տատիանոսի «Դիափոսաբոնը» համարվել է մահ հերետիկոսական, քանի որ մահ այն տեղից դուրս է թողել Քրիստոսի ազգաբանությունը և բոլոր այն հատվածները, որոնցում ցույց է տրվում, որ Քրիստոս ըստ մարմնի սերում է Դավթի սերնդից: Սակայն մույնիսկ առաքելական ուսմունքին հավատարիմ մարդիկ օգտվում էին այս համառոտ ժողովա-

<sup>3</sup> La Bible, Ancien et Nouveau Testament, Paris, 1990.

<sup>4</sup> Մեր Տեղ Ցիսու Քրիստոսի Նոր Կտակարանը, յոյն բնագրից թարգմանած, Հայաստանի Աստվածաշնչային ընկերություն, 1998:

<sup>5</sup> Աստվածաշունչ, Նոր Կտակարան Հիսուս Քրիստոսի, աշխարհաբար մոր թարգմանություն, Հայաստանի Աստվածաշնչային ընկերություն, Երևան, 2001:

<sup>6</sup> Տատիանոսը ծնվել է Սիրիայում, հեթանոս ընտանիքում, Հռոմում հանդիպել է ծանոթացել է Հուստինոս Վկայի հետ և հավանաբար այնտեղ էլ քրիստոնյա դարձել: Սակայն Հուստինոս Վկայի մահատակությունից հետո Տատիանոսն ընկնում է մոլորության մեջ, սկսում սխալ համարել զինու օգտագործումը մույնիսկ Հաղորդության պատրաստման համար և ամուսնությունը համարում է անառակություն: Նա իր այս սխալ հայացքների հավատարիմ է մնում մինչև իր կյանքի վերջը և վախճանվում մոտ 175 թ.: «Դիափոսաբոնը» մահ կազմել է հավանաբար իր իսկ կողմից հիմնադրված դպրոցներում՝ Ավետարանի ուսուցման համար: (Encyclopedia Of Early Christianity, second edition, Garland publishing, inc., 1998, p. 1105).

ծուից<sup>7</sup>: Բացի «Բրիստոսի» մարմնապես Դավթի սերնդից լինելու հատվածների բացթողումից, ուշադիր ընթերցման դեպքում երևում է, որ «Դիատեսսարոնի» մեջ կան մաս որոշ շեղումներ Եկեղեցու կողմից այժմ ընդունված ավետարանական տեքստից, ինչպես մաս հին սիրիական թարգմանությունից՝ Պեշիթայից<sup>8</sup>:

«Դիատեսսարոնի» մասին այս տեղեկություններն այստեղ մշտնջենք հատկապես այն քանի համար, որ այստեղից ևս հետաքրքիր դիտարկումներ կարող ենք անել մեզ հետաքրքրող հատվածի վերաբերյալ: Մատթեոսի Ավետարանի Ա գլխի 19 համարը Եփրեմ Ասորու մոտ հետևյալ ձևով է սկսվում. «Հովսեփը, արդար մարդ լինելով...»<sup>9</sup>: Իսկ Գրաբար Աստվածաշնչում այսպես է. «Եւ Յովսէփ, այր մորա, քանզի արդար էր...»: «Դիատեսսարոնի» և գրաբար տեքստի այս հատվածի համեմատությունից նկատելի է դառնում, որ «Դիատեսսարոնում» *մորա* բառը դուրս է թողնվել, իսկ *այրը* մոտեցվել է *արդար* բառին, որն էլ դարձել է *այր* բառի լրացումը: Այս մույն երևույթը, ինչպես վերևում մշտն էինք, համդիպում է մաս Աստվածաշնչի անգլերեն մորագույն թարգմանություններում, որոնցում *այր մորա*-ն մույնպես դարձել է *այր արդար*, կամ անգլերենից բառացիորեն՝ *մարդ, որը միշտ գործում էր այն, ինչ արդար է*: Օրինակ՝ "Joseph was a man who always did what was right"<sup>10</sup>: Նախադասությունն այս մույն ձևով է մաս մեկ այլ անգլերեն հրատարակությունում<sup>11</sup>:

Չնայած *այր մորա* կապակցությունը չկա Եփրեմ Ասորու կողմից բերվող տեքստում, մա, այնուամենայնիվ, իր մեկնության մեջ անդրադառնում է Մարիամի և Հովսեփի ամուսիններ լինելու խնդրին: Մատթեոսի Ավետարանի Ա գլխի 25 համարը մեկնելիս «Առ յինքն գլխին իւր», Սուրբ Հայրն ասում է, որ Մարիամի հղությունից հետո Հովսեփը Մարիամի ամուսին կոչվեց<sup>12</sup>: Ո՞ւմ կողմից կոչվեց: Հովսեփը Մարիամի ամուսին կոչվեց հրեշտակի կողմից անուղղակիորեն, որը տեսիլքում երևալով Հովսեփին, ասաց. «Մի՛ երկնչիր առնույ առ քեզ զՄարիամ *կին քո*» (Մատթ. Ա 20): Եվ քանի որ առանձնաբար էին ապրում, և մոր պետք է Հովսեփը Մարիամին իր մոտ առներ, ապա ինչպե՞ս կարող էին ամուսիններ կոչվել այդ բառի բուն իմաստով: Այնուհետև Ս. Եփրեմ Ասորին ասում է. «Ինչպես որ մեր Տերը, Մարիամին հանձնելով Հովհաննեսին, ցույց տվեց, որ այդ աշակերտները (Հովհաննեսը և մյուսները) Մարիամի որդիները չէին, այդպես էլ և Հովսեփը Մարիամի ամուսինը չէր»<sup>13</sup>:

Դարձյալ, իբրև ևս մեկ ապացույց *այր* բառի այլ իմաստով գործածման, մշտնք, որ հունարեն Աստվածաշնչում ոչ ամուսին իմաստով *այր* բառի համար հունարենն ունի մասն իմաստ հետևյալ հատվածներում: «Մի՛ եղիցի համդերձ առնացի գկանամքք, և մի՛ զգեցցի *այր* զգեստ կանացի» (Բ Օրինաց ԻԲ 5): «Եւ եթէ գտցի *այր* շնացեալ ընդ առնակնոջ» (Բ Օրինաց ԻԲ 22):

<sup>7</sup> Святой Ефремъ Сиринъ, Творения, томъ 8, издание Свято-Троицкой Лавры, издательство "Отчий дом", 1995, ст. 7.

<sup>8</sup> Նույն տեղում, էջ 10:

<sup>9</sup> Святой Ефремъ Сиринъ, մշվ. աշխ., էջ 34:

<sup>10</sup> Holy Bible, Good News colour reference edition.

<sup>11</sup> Good News Bible, Today's English Version, The Bible Societies, Collins.

<sup>12</sup> Святой Ефремъ Сиринъ, մշվ. աշխ., էջ 37:

<sup>13</sup> Նույն տեղում, էջ 38: